

ZARUČNIČKI I BRAČNI ODNOS U SLUŽBI NOVO-ZAVJETNE BIBLIJSKE PORUKE

Adalbert Rebić

Tema zaručnika i zaručnice ne pojavljuje se u N. zavjetu tako često kao u Starome. A ukoliko se pojavljuje, pojavljuje se sa stanovitim preinačenjima i obogaćenjima.

Slijedit ćemo novozavjetne biblijske tekstove onim redosljedom kojim su oni vremenski nastali. Uzet ćemo stoga najprije tekstove svetoga Pavla. Njegovi su spisi najstariji a tema zaručnika i zaručnice primijenjena na Krista i na Crkvu ima svoje ishodište u Starome zavjetu. Zatim ćemo obraditi tekstove sinoptičkih evanđelja (Matej, Marko, Luka) koji predstavljaju slijedeći sloj novozavjetne pismene baštine. U tim se tekstovima često govori o svadbi, o kraljevskoj gozbi, o zaručniku i zaručnici. U tim se slikama opisuju odnosi vjernika s Bogom. Sva je pažnja usredotočena na uzvanike na svadbu, na »djevice« i na »svatove«, a ne toliko na »zaručnicu« koja je zasjenjena samom svadbom i svadbenom radošću. Treću razinu predstavljaju tekstovi svetog Ivana (evanđelje, poslanice i Otkrivenje). I u ivanovskim tekstovima susrećemo temu zaručnika i zaručnice.

Sveti Pavao (2 Kor, Gal, Rim i Ef)

Sveti Pavao je kao Židov a posebno još kao rabin dobro poznao temu zaručnika i zaručnice kako su je proroci upotrebljavali. No kao kršćanin sveti Pavao je Stari zavjet počeo čitati u novom svjetlu. Znao je da je Stari zavjet Novim nadiđen, da je Stari zavjet prestao važiti a počeo važiti Novi savez, koji je sklopio Isus Krist u svojoj smrti na križu sa svim narodima, i s poganima.

Već kod svetog Pavla nastaje temeljita promjena u pogledu na temu zaručnika i zaručnice. Za Pavla zaručnica nije više stari Izrael — on se iznevjerio — nego *novi* Izrael, *duhovni* Izrael, koji čine svi narodi svijeta. Novi Izrael jest *Crkva* Isusa Krista. To je zajednica svih onih koji u Isusa Krista vjeruju kao Sina Božjega, kao Mesiju i Otkupitelja. Polazeći od biblijskog teksta knjige Post 2, 18—24 o združenju muža i žene u jedno tijelo Pavao govori o otajstvenom združenju Krista zaručnika i Crkve zaručnice u jedno otajstveno tijelo koje je Isus Krist. Dok Pavao govori o tijesnim vezama između Krista zaručnika i Crkve zaručnice, misli na svakog pojedinog vjernika kao člana otajstvenog tijela Kristova (usp. Ef 5, 29—30). Prema njemu svaki je kršćanin, koji je s Kristom združen otajstvenim vezama, zapravo zaručnica Kristova (usp. Rim 7, 4).

U 2 Kor 11, 2—3 Pavao piše za vrijeme svojeg trećeg putovanja vjernicima u Korintu (godina 56. po Kr.): »Da, ljubomoran sam na vas božanskom ljubomorom, jer sve učinih da vas zaručih s jednim za-

ručnikom, da vas privedem Kristu kao čistu djevicu. Ali se bojim da se slučajno ne bi, kao što je zmija zavela Evu svojim lukavstvom, vaša misao pokvarila te se udaljila od Kristu dužne iskrenosti i čistoće.« Pavao kršćansku zajednicu u Korintu koju je sam osnovao uspoređuje s čistom djevicom koju je priveo Kristu i s Kristom je zaručio. Želi da korintska zajednica ostane vjerna Kristu, da ostane Kristu čista i neporočna djevica, zaručnica bez ljage i bez grijeha. Božanskom je ljubomorom Pavao ljubomoran na tu djevicu. Budnim je okom prati da se ne bi slučajno od Krista razvela, udaljila. Upravo joj zato piše pismo (i dva i možda i tri pisma) da je upozori na zlo koje se već u njezinoj sredini pojavilo. Pavao ima pred očima cijelu korintsku zajednicu i svakog pojedinog vjernika kao člana te zajednice. Crkvu u Korintu promatra kao novu Evu koja je poput stare Eve uvijek u opasnosti da se svome zaručniku iznevjeri, da joj se misli pokvare i da se od svog zaručnika udalji. Crkva u Korintu sastavljena je od slabih ljudi, koji su još jučer bili pogani, robovali strastima i tjelesnim slabostima. Krhka je to još uvijek i slaba zaručnica. A Pavao nastoji svojim snagama održati je za Krista.

U poslanici Galaćanima koju je uputio vjernicima u središnjoj i sjevernoj Maloj Aziji, u pokrajini Galiciji, negdje oko godine 49. po Kr. Pavao piše: »Nebeski je Jeruzalem slobodan — taj je majka naša, jer stoji pisano: Veseli se *nerotkinjo* koja ne rađaš; kliči i viči koja ne poznaješ porođajnih bolova, jer su brojnija djeca osamljene nego one koja ima muža!« (Gal 4, 26—27).

U Galiciji su snažno na djelu tzv. *judaizantes* odnosno kršćani-židovi koji su strogo vjerni Mojsijevu zakonu i žele sve novoobraćeničke podvrgnuti Mojsijevu odnosno židovskom zakonu. Imajući njih pred očima Pavao promatra stari i novi savez kao dvije zaručnice Božje, kao dva Jeruzalema, nebeski i zemaljski, kao dvije Abrahamove žene, Agaru, ropkinju, i Saru, slobodnu (usp. Gal 4, 21—31). Stari Jeruzalem, zemaljski Jeruzalem, uspoređuje s Agarom, ropkinjom. On drži svoje podanike u ropstvu starog zakona. Prema Bogu goji ropski odnos. Djeca njegova nisu djeca obećanja. Novi Jeruzalem naprotiv, onaj nebeski, uspoređuje Pavao sa Sarom, slobodnom, koja je Abrahamu rodila dijete obećanja, Izaka. Novi Jeruzalem jest dakle slobodna zaručnica koja rađa djecu slobode. To je Crkva, zajednica novog izabranog naroda Božjeg. Na njoj se ispunja proroštvo Deuteriozaije: »Veseli se, *nerotkinjo*...« (Iz 54, 1).

I u poslanici *Rimljanima* 7, 1—6 Pavao uspoređuje odnose Kristovih vjernika prema Kristu zaručničkom odnosno bračnom vezom. Poslanicu *Rimljanima* uputo je Pavao vjernicima u Rim koji su donedavno bili velikim dijelom Židovi, podložnici staroga, sinajskog zakona. Dakle bili su do prije nekoliko vremena stari, zemaljski Jeruzalem koji je u poslanici Galaćanima uspoređio s ropkinjom Agarom. Po krštenju su međutim umrli s Kristom zajedno starome zakonu, umrli grijehu i starome židovstvu, a uskrsli na novi život, suživot s Kristom. Za njih je od trenutka krštenja započelo nešto neizrecivo novo.

Bračnu vezu može dokinuti jedino smrt. Poslije smrti bračnog druga drugi je slobodan. Otkako su krštenici s Kristom zajedno umrli Zakonu,

slobodni su od Zakona. Sklopili su novu vezu, vezu s Kristom Isusom. Sklopili su novu bračnu vezu: od krštenja oni su supruge-zaručnice Isusa Krista. Po toj novoj vezi krštenik se tako usađuje u Isusa Krista da s njim postaje jedno tijelo (usp. Rim 6, 5 s Post 2, 24). Ovu će misao Pavao dalje razviti u poslanici Efežanima.

Poslanicu *Efežanima* uputio je Pavao između 62. i 64. godine kršćanskim zajednicama u zaleđu grada Efeza. Pri kraju pisma govoreći o staleškim dužnostima vjernika, Pavao uspoređuje muža s Kristom a ženu s Crkvom. Piše ovako: »Žene neka se pokoravaju svojim muževima, jer je muž glava žene kao što je i Krist glava Crkve. Muževi, ljubite svoje žene kao što je i Krist ljubio Crkvu i sam sebe predao za nju, da je posveti čisteći je u kupelji vode uz pratnju riječi, da sam sebi privede Crkvu krasnu, bez ljage, bez bore, bez ičega tomu slična, da bude sveta i bez mene. Tako su i muževi dužni ljubiti svoje žene kao svoja tjelesa... *Ova je tajna uzvišena* — a ja velim u odnosu na *Krista i Crkvu!*« (Ef 5, 22—32).

Pavao smatra otajstvo sjedinjenja Krista i Crkve u svjetlu osnovne ljudske zajednice, braka, a i sam brak gleda u svjetlu otajstva savršene veze između Krista i Crkve. Savršena veza između Krista i Crkve za Pavla je uzor svake bračne veze. Muž se mora ponašati prema svojoj ženi kao što se ponaša Isus Krist prema Crkvi, svojoj zaručnici. Isus Krist je tako ljubio svoju zaručnicu, Crkvu, da se za nju predao (usp. Ef 5, 25), to jest za nju je *umro na križu*. U svojoj smrti na križu — izvorištu spasenja i otkupljenja — on ju je kao u duhovnoj kupelji oprao i očistio od grijeha. Slikom »kupelji vode« misli na krštenje u kojemu se ljudi očišćuju od grijeha, posvećuju i združuju s Kristom. Umiru starome životu a rađaju se za novi život, život usađen u život Isusa Krista. Tako je krštenje u neku ruku »zaručnička kupelj« u kojoj se Crkva zaručnica pere i čisti da bi bila čista i bez ljage za Krista.

Sve to što Krist čini za svoju zaručnicu treba činiti i muž za svoju ženu. Pavao promatra brak muža i žene po uzoru na duhovni brak Krista i Crkve kao što je u Starome zavjetu Hošeja promatrao brak Boga Jahvea i Izraela po uzoru na svoj brak (usp. Hoš 1—3).

Sinoptici Marko, Matej i Luka

Pavlovi su spisi za nas kršćane od velike važnosti jer su odraz najstarije kršćanske predaje i sadrže bogatu kršćansku teologiju. Nastajali su u vremenu od dvadesetak godina, i to onih godina kada je poslije Kristova uzašašća bujao kršćanski život u Palestini i Maloj Aziji (48.—68. godine po Kristu). Iz tih spisa doznajemo kako je Pavao gledao Krista kao zaručnika a Crkvu kao zaručnicu preuzevši tako u svoje teološko razmišljanje jednu od čestih tema sz. proroka. Ovo Pavlovo teološko razmišljanje i zaključivanje temelji se na razmišljanjima prvih svjedoka Kristovih, prvih prenositelja Kristove nauke, i konačno cijele crkvene zajednice koja je imala u to vrijeme dva duhovna središta, jedno u Jeruzalemu a drugo u Antiohiji.

Sinoptička su Evanđelja također nastajala u vremenskom razmaku od oko dvadeset godina ali poslije Pavlova vremena, od 68. g. kad je zapisano Markovo Evanđelje (ali mu je usmena predaja koja je prethodila starija!) pa do 80. g. kada je zapisano Lukino Evanđelje. Sinoptička Evanđelja svjedoče o pravoj i nepatvorenoj Kristovoj nauci. U njima su nam sačuvani mnogi Kristovi govori. Istina, te su govore evanđelisti redigirali, često u svjetlu nove situacije formulirali i prestilizirali, ali tako da su u duhu ostali vjerni Kristu i njegovoj misli. Bili su — ve-
limo — Duhom Svetim nadahnuti.

Prema sinoptičkim Evanđeljima Isus je na zemlju došao kao zaručnik da slavi svoje zaruke s čovječanstvom.

Po prvi put — vremenski promatrano — susrećemo tu temu u *Markovu Evanđelju* (Mk 2, 18—20), i to u ustima samog Isusa. Prenose ju Matej i Luka, dakako s nekim preinakama koje su vlastite njihovim teologijama i razmišljanjima (usp. Mt 9, 14—17 i Lk 5, 33—39). Treba naglasiti da kod svih njih ta tema ima prizvuk muke, križa i smrti. Pročitajmo barem dio tog teksta kako stoji u *Markovu Evanđelju*: »Odgovori im Isus: Mogu li svatovi postiti dok je s njima zaručnik? Dok imaju sa sobom zaručnika, ne mogu postiti. Ali doći će vrijeme kad će im ugrabiti zaručnika. Tada će oni, u taj dan, postiti!« (Mk 2, 18—20). Isus je tek na početku svojeg djelovanja, a već se naziru njegovi neprijatelji, već se nazire mučenička smrt. Pojavljuje se već oporba Kristovoj nauci, oporba onih koji će Krista ugrabiti i na križ ga razapeti! Isus se predstavlja kao zaručnik i tako preuzima jedan nama vrlo dobro poznat starozavjetni naziv koji su biblijski pisci pripisivali Jahvi. Isus svoj odnos prema učenicima, prema Crkvi koja se rađa, uspoređuje dakle s onim odnosom koji je u Starom zavjetu postojao između Jahve i Izraela. Isus zapravo s obzirom na Ps 45 i ne čini nešto naročito novo, ali čini nešto nečuveno novo s obzirom na suvremeno židovsko shvaćanje prema kojemu je Jahve zaručnik a ne Mesija. Istina, u rabskoj književnosti su »dani Mesije« uspoređeni sa »svadbom«, ali tu svadbu priređuje otac, to jest *Jahve*, jedini zaručnik i suprug Izraela. Ovom usporedbom Isus je htio poručiti da je s njime već došlo mesijansko kraljevstvo Božje na zemlju (usp. Mt 22, 1—14. 28 i Lk 14, 24), da su već započele mesijanske radosti (usp. Iv 2, 1—14; 3, 29). Otkako se među ljudima pojavio Isus i počeo činiti čudesa, započela je mesijanska svadba!

Isus se predstavlja kao zaručnik koji će na sebi doživjeti tragičnu sudbinu trpećeg Jahvinog sluga iz Izaijina proroštva (Iz 53). Taj će zaručnik naime biti »ugrabljen«! Riječ »ugrabljen« tehnički je izraz kojim se misli na Isusovu smrt na križu.

Mesijansku svadbu koju je s Isusovim dolaskom među ljude započeo slaviti Otac opisuje u jednoj usporedbi *Matej* (22, 1—14). Čitajmo sami *Matejev* tekst: »Isus im ponovno počeo govoriti u usporedbama i reče: 'Kraljevstvo je nebesko slično kralju koji priredi svadbu svome sinu te posla svoje sluga da pozovu uzvanike na svadbu...'
«

Sin kojemu otac kralj priređuje svadbu jest Isus, *uzvanici* na svadbu jesu sinovi Izraela među koje kao među svoje dođe Isus, ali ga ne pri-

miše (usp. Iv 1, 11). *Svadba* je slika kraljevstva Božjega, spasenja odnosno vječnog suživota s Bogom, onog suživota koji donosi i za koji jamči sam Isus. Uzvanici se nisu htjeli odazvati pozivu kraljevih slugu, proroka Jahvinih za prošlost i učenika Isusovih za sadašnjost i budućnost. Briga za materijalno u njima je onemogućila razvoj duhovnog života. *Sluge*, to jest sz. proroke i Isusove učenike, ne samo da nisu htjeli slušati nego ih *uhvatiše, izgrdiše i ubiše* (22, 6). To je aluzija na Kristovu smrt, na Stjepanovu smrt, na smrt Jakovljevu i na smrt ostalih Isusovih učenika. Riječi »Nato se kralj razgnjevi i posla vojsku i pogubi one ubojice a grad im zapali« odnose se na kobne događaje godine 70.—72. kad su Rimljani osvajali Jeruzalem i spalili ga. Oni s »križanja putova« — to su *pogani* koji prihvatitše Radosnu vijest Isusovu. No ni oni nisu bili vrijedni svadbe. Jedan se našao koji nije bio u »svadbenom ruhu« pa je bio izbačen van, »u tamu gdje je plač i škrgut zubi« (22, 13). Pod svadbenim ruhom evanđelist misli možda na krštenje, možda na milost posvećujuću, na krepost ili pak na sve zajedno.

U ovoj usporedbi *zaručnica* nije ni spomenuta. Naglasak je stavljen na *uzvanike* koje Bog zove u suživot sa samim sobom. Neki odbijaju taj poziv, a neki se dapače ljute što ih Bog zove i tako im smeta pa ubijaju one koji im donose Božji poziv, koji im smetaju, koji razbijaju njihov »mir«.

Ovu usporedbu treba čitati u kontekstu ostalih triju usporedbi koje se u Matejevu Evanđelju nalaze neposredno prije nje. *Prva* govori o dva sina koje otac šalje na rad u vinograd (Mt 21, 28—32). Neki vide u prvome sinu farizeje a u drugome grešnike, a neki opet u prvome vide Stari zavjet a u drugome Novi. *Druga* usporedba govori o vinogradarima ubojicama (Mt 21, 33—41). Radi se o tome kako će stari savez biti zamijenjen novim savezom koji će Bog sklopiti sa svim ljudima pošto Siņ umre na drvetu križa za oprostjenje grijeha. U *trećoj* usporedbi (Mt 21, 42—44) govori se o Sinu kao o ugaonome kamenu (usp. Ps 118) koji graditelji (očito Izraelci) odbaciše, ali ga Bog potvrdi kao ugaoni kamen nove zgrade naroda Božjeg uskrisivši ga od mrtvih i postavivši ga sebi s desna.

U *Lukinoj redakciji* (Lk 14, 15—24) kraljevska svadbena gozba postala je velika večera koju pripremi neki čovjek. Luka je odstranio iz te usporedbe zaručnički odnosno svadbeni karakter te ju pretvorio u običnu večeru. U njegovoj redakciji ta usporedba ipak ima duboko teološko značenje. Ona je simbol kraljevstva Božjega. A da je Luka znao i za tu Matejevu usporedbu o svadbi, pokazuje jedna rečenica prije ove usporedbe u Lukinoj redakciji (usp. Lk 14, 8).

Zaručnik i deset djevice (Mt 25, 1—13). U usporedbi o deset djevice koje »sa svojim svjetiljkama idu u susret zaručniku« opet evanđelist Matej promatra Isusa kao zaručnika. Usporedba ima eshatološki karakter. U njoj je riječ o ponovnom dolasku Isusa Krista. Treba je razumjeti u kontekstu onih usporedaba unutar kojih je ona ugrađena. A sve one govore o ponovnom dolasku Sina Čovječjega i o posljednjem sudu. *Prva* je usporedba o smokvi: Mt 24, 32—34. *Druga* o budnom upravi-

telju: Mt 24, 45—51. *Treća* o deset mudrih i ludih djevica: Mt 25, 1—13. *Četvrta* o čovjeku veleposjedniku: Mt 25, 14—30. *Peta* govori o posljednjem dolasku Sina Čovječjeg koji će skupiti sve narode i lučiti dobre od zlih kao što pastir luči ovce od jaraca: Mt 25, 31—46.

U usporedbi o deset djevica bilo je pet mudrih koje su sa sobom uzele dosta ulja i pet ludih koje sa sobom nisu uzele dosta ulja. Kad je o ponoći zaručnik došao lude djevice primijetiše da nemaju ulja i da im se zato svjetiljke gase. Dok su otišle kupiti ulja, došao je zaručnik, ušao u kuću i za njim se zatvorila vrata. Poslije toga više nitko nije mogao ući u kuću na svadbu. Kuća svadbe u ovoj usporedbi kraljevstvo je Božje a zaručnik Isus koji će o ponovnom svom dolasku uzeti sa sobom u kraljevstvo Božje sve »mudre«, to jest pravedne, budne, vjerne Kristu. Lude djevice predstavljaju one koji nesavjesno žive, koji ne žive po glasu svoje savjesti i po Riječi Božjoj, koji žive u neprekidnom otpadu od Boga. Središnja je misao usporedbe: kršćani moraju budno živjeti, jer ne znaju u koji dan dolazi Gospodin Isus da ih kao zaručnik uvede sa sobom u kraljevstvo svoje i da s njima slavi vječnu svadbu.

Ivanovi spisi

Ivanovi spisi nastadoše vrlo kasno, negdje potkraj prvog stoljeća (između 95. i 100. po Kr.). U njima se nalazi već vrlo razvijena kristologija koja pretpostavlja dugu teološku pretpovijest. U njima susrećemo utjecaje najvažnijih duhovnih strujanja i previranja ondašnjeg svijeta u Palestini i Maloj Aziji. Dakako, iznad svega je vidljiv i prepoznatljiv utjecaj Staroga zavjeta, duhovne domovine Ivanove, a zatim kumrana i, donekle, helenističke gnoze. Ta stanovita širina i otvorenost ivanovskih spisa dokazom su širine i otvorenosti mlade kršćanske Crkve.

Rekosmo da se u ivanovskim spisima najviše osjeća utjecaj Staroga zavjeta. Ivan se iznoseći nauku Isusa Krista nadahnjivao Starim zavjetom. Zato se može očekivati da će upravo Ivan najviše upotrebljavati temu zaruka i braka u odnosu na Isusa i Crkvu. Međutim, on rijetko upotrebljava tu temu. Ali zato češće upotrebljava teme koje se već u Starome zavjetu povezuju s temom zaručništva: tema o pastiru (Iv 10), tema o vinogradu (Iv 15) i druge teme.

Svadba u Kani Galilejskoj: Iv 2, 1—11. Svadbu u Kani galilejskoj opisuje samo Ivan. On je u taj opis unio neiskazano bogatstvo svoje teologije. Ivan u toj svadbi gleda otajstveno očitovanje mesijanske svadbe o kojoj je i Matej s ostalim sinopticima govorio u Evanđelju. Vrhunac opisa nije sama *svadba* nego one *kamene posude* namijenjene za uobičajeno pranje Židova (2, 6) što ih *sluge* napunjavu *vodom* koju Isus pretvara u *izvrsno vino* (2, 10). Prema Ivanu to bijaše *prvi* od *znakova* kojima je Isus na zemlji objavio svoju Slavu (2, 11). Na mnogo načina je u toj svadbi kao u *znaku* Isus objavio svoju Slavu. Taj opis svadbe krije u sebi silno bogatstvo Ivanova teološkog razmišljanja o Isusu Kristu, o krštenju, o euharistiji, o novom savezu, o mesijanskim vremenima, o kraljevstvu Božjem i o zadnjim eshatološkim vremenima. Zato

velimo da taj opis ima duboko i mnogovrsno teološko značenje: kristološko, sakramentalno, mesijansko, pashalno i eshatološko. U stvari, ovaj je opis kratki sažetak povijesti spasenja Staroga i Novoga saveza.

Pokušajmo ukratko iznijeti glavne crte tog opisa i njegovo značenje. Svadbena vino što ga nestade označava Mojsijev zakon i proroke, a novo vino koje Isus stvara iz vode označava nova mesijanska vremena, Isusovu radosnu vijest o novim vremenima osobito o kraljevstvu Božjem. Novo vino može označavati i krv Kristovu. Namjesto vode koja je Židovima služila za obredno pranje i čišćenje nadolazi sada krv Isusa Krista koja, prolivena na križu, čisti ljude od grijeha i udjeljuje spasenje. U vinu pretvorenu iz vode mogli bismo nazreti i Duha Svetoga kojega Isus u izobilju dijeli svojim (usp. Iv 7, 38—39). Sama svadba označuje Isusovu mesijansku svadbu, Isusovo mesijansko vjenčanje sa zaručnikom Crkvom. Ta svadba je predznak sklapanja novoga saveza. Zaručnik iz Kani Galilejske označavao bi Isusa iz Galileje koji slavi zaruke s Crkvom, koji narodu i narodima daje novi zakon, novu nauku, novog Duha, Duha Svetoga, i konačno u smrti na križu samoga sebe. »Jer Zakon bijaše dan po Mojsiju, a po Isusu Kristu dođe milost i istina!« (Iv 1, 17).

Pretvaranja vina iz vode na svadbi u Kani Galilejskoj jest znak koji u učenicima želi probuditi vjeru u Isusa kao Mesiju, Sina Božjega, koji je došao sa sinovima ljudskim sklopiti novi savez. Zato Ivan pri kraju primjećuje: »i učenici njegovi povjerovali su u njega!« (2, 11). Povjerovali su u njega kao Mesiju, povjerovali su u objavu Isusovu o novom poretku spasenja, o novom savezu, o počecima mesijanskog doba. Prihvatili su taj znak kao znak novih mesijanskih dobara, krštenja i euharistije, kao predokus kraljevstva Božjeg na zemlji, kao objavu Slave koju ima zaručnik koji sada sklapa mesijanske zaruke. A nazreti su mogli i mučenički svršetak Isusa Krista: riječi »treći dan« (2, 1) odmah na početku ukazuje na smrt Isusovu. S tim je riječima u vezi i riječ »moj čas!« (2, 4). Taj »čas« Isusov jest vrijeme u kojem Isus savršeno objavljuje svoju slavu i izvršuje svoje poslanje. A to biva prema Ivanu u mucima, smrti i uskrsnuću!

Opis krije u sebi i mariološko značenje. U tako kratkom opisu Marija se spominje tri puta. Saznavši za nevolju kućedomačina stavlja sve u ruke svojega sina premda otajstvo njegova »časa« još nije shvatila. A upravo njezinim posredovanjem i njezinom vjerom objavljuje Isus otajstvo svojega »časa« tako te učenici u nj počnu vjerovati. Tu naziremo posredovanje Marijino u stjecanju vjere, u stjecanju milosti novoga saveza.

Ivan Krstitelj — zaručnikov prijatelj: Iv 3, 22—30. Ivan odgovori: »... Tko ima zaručnicu, taj je zaručnik. Ali zaručnikov prijatelj koji stoji i sluša ga, od srca se veseli zaručnikovu glasu. Ovo je moje veselje sad doseglo vrhunac. On mora rasti, a ja se umanjivati!« (3, 29—30).

Ivan prikazuje kako je između Krstiteljevih i Isusovih učenika postojala stanovita napetost. To je odraz činjeničnog stanja u mladoj Crkvi potkraj prvog stoljeća. Tada je naime još uvijek bilo Krstiteljevih učenika koji su razvijali vrlo plodnu misijsku djelatnost po Palestini, Maloj

Aziji i u stanovitom smislu konkurirali Isusovim učenicima. Oni su Ivana Krstitelja smatrali Mesijom, a ne Isusa. No kasnije su najvećim dijelom i oni prihvatili Isusa kao Mesiju i Sina Božjega. U tom svjetlu treba promatrati sve što Ivan piše o Ivanu Krstitelju u svome Evandjelju. Ivan Evandelist naglašava ispovijest Krstiteljevu: »Ja nisam Mesija, nego sam poslan pred njim!« (3, 28); »Evo Jaganjca Božjeg koji oduzima grijeh svijeta!« (1, 30); »Poslije mene dolazi čovjek koji je preda mnom jer bijaše prije mene... (1, 30—31); »Vidio sam Duha gdje siđe s neba kao golub i ostade na njemu...« (1, 32—33); »I to vidjeh i svjedočim da je on Sin Božji!« (1, 33) itd. To su veličanstvena svjedočanstva koja Ivan davaše u prilog Isusa Krista kao Mesije i kao Sina Božjega.

Za Ivana Krstitelja Isus je zaručnik koji je došao slaviti mesijansku svadbu. On, Krstitelj, njegov je prijatelj koji se s njime raduje i veseli. Raduje se i veseli, jer je vidio u Duhu kako Isus zaručnik uzima sebi za zaručnicu novi Izrael, Izrael sastavljen od svih plemena i jezika pod nebom.

Zanimljivo je kako i Ivan povezuje temu Isusa zaručnika s krštenjem kao što je tu temu s krštenjem povezivao već Pavao (usp. Ef 5, 26). Prema biblijskom shvaćanju zaručnica se za zaručke treba očistiti u kupelji kako bi je zaručnik zadobio čistu, bez ljage, namirisanu i iskićenu. Zato i Krstitelj naviješta da će Isus zaručnik okupati svoju zaručnicu u vodi Duha Svetoga (usp. Iv 1, 33), kao što je Pavao tvrdio da je Isus okupao svoju zaručnicu Crkvu u kupelji svoje krvi.

Žena Samarijanka bez muža: Iv 4, 1—26. Ovaj odlomak ima stanovitu vezu s Ivanom Krstiteljem, s krštenjem i upoče s temom vode koja čovjeka čisti za novi život (usp. 4, 1—4). Idući iz Judeje u Galileju Isus prolazi kroz Samariju. Ivan zamišlja Isusa na tom putovanju kao novog Jakova koji ide tražiti za se zaručnicu (usp. 1, 51 i osobito 4, 5—6 gdje spominje Jakovljevi zdenac i, dakako, 4, 12 gdje Samrijanka Isusu veli: »Zar si veći od našega oca Jakova koji nam dađe ovaj zdenac?«). U Samariji Isus otpočinu kod Jakovljeva zdenca. Kod Jakovljeva zdenca očekuje zaručnicu. I Jakov je na zdencu našao svoju zaručnicu Rahelu (usp. Post 29, 1—14). I za Izaka bi nađena zaručnica na zdencu, i to zahvaljujući riječima: »Daj mi malo vode iz tvojega vrča!« (usp. Post 24, 17). Bila je to Rebeka, kći Labanova. I Isus tako čeka zaručnicu na zdencu. To je omiljeli starozavjetni motiv. Ali Isus je više no Jakov, više no Izak, dapače više no Abraham. On je Mesija, to jest Krist (4, 25) koji može dati »žive vode« (4, 10) od koje se više ne žeđa (4, 14), jer ta voda struji u život vječni (4, 14). Zaručnica koju Isus očekuje na zdencu nije obična zaručnica nego zaručnica u prenesenom smislu: Izrael, izabrani narod Božji. Nije se bez razloga susret sa ženom Samarijankom dogodio baš u Šekemu, samarijanskom gradu između Judeje i Galileje. Isus odlazi iz Judeje — Judeja ga odbija. Ide u Galileju gdje žive Židovi i pogani zajedno. Žena Samarijanka nije ni Judejka ni Izraelka. Samarijanci su bili mješanci Židova i pogana. Židovi ih smatrahu polupoganima. Samarijanka uosobljuje Crkvu u koju su se sabrali i Židovi i pogani u imenu Isusovu. I još nešto. Žena Samarijanka je u Ivanovom Evandjelju zapravo i simbol starozavjetne Samarije, sjevernog kraljevstva.

Samarija se Jahvi iznevjerila, Jahvu napustila i za drugim bogovima otišla kao što žena odlazi za tuđim muževima. Nije više Jahvu smatrala svojim mužem nego poganske bogove koji su ništavilo. Odrekla se pravog i istinskog muža, a pošla za lažnim muževima koji joj to više i nisu. Zato je u ovom pogledu značajno da ova Samarijanka nema muža (4, 17). Otkad se Samarija od Boga udaljila, više nema pravog supruga, ona više nema pravog zaručnika. Jedini joj je naime zaručnik i suprug Jahve, Bog jedini.

U nastavku žena pita Isusa gdje je pravo mjesto klanjanja, u Jeruzalemu, kako tvrde Židovi, ili na brdu Garizimu, kako tvrde Samarijanci. U svom odgovoru Isus naviješta ženi nešto nečuveno. »Dolazi čas — i već je tu — kad će se pravi klanjaoci klanjati Ocu u duhu i istini!« (4, 23). Odsad će se pravi klanjaoci klanjati Bogu na svakom mjestu. Svako je mjesto sveto za Boga. Duh će diljem svijeta tražiti prave klanjaoce i sabrati ih u jednu duhovnu zajednicu koja će zamijeniti stari zemaljski Jeruzalem i Garizim. Isus promatra cijeli svijet kao prostor Božji.

Samarijanka je spoznala da je taj čudesni njezin sugovornik Mesija kojega očekuju i Židovi i Samarijanci. Otrčala je u grad i pozvala sumještane da vide tog čovjeka, Mesiju. Samarijanci su došli i uzvjerovali u Isusa kao spasitelja svijeta (4, 42). Možda je tu aluzija na jedan povijesni događaj koji opisuju Dj 8, 4—16: po propovijedanju apostola Filipa Samarija je prihvatila Kristovu poruku i prigrlila Riječ Božju. Susret Samarijanke s Isusom na zdencu i njihov razgovor ukazuje da će Isus uskoro na Samariju i cijeli svijet» koji ne imaše muža« izliti »vodu živu«, očistiti ga i sebi privesti kao čistu zaručnicu, zaručnicu bez ljage, nabora i bez ičeg nečistoga. Dogodit će se to odmah po njegovoj smrti na križu u kojoj će svojom krvlju oprati zaručnicu, podijeliti joj Duha i darovati joj svoju ljubav.

Izabrana gospođa i njezina djeca: 2 Iv. Tema zaručnice i zaručnika pojavljuje se još u Drugoj Ivanovoj poslanici koja je sa svojih svega trinaest redaka zapravo minijaturno izdanje Prve Ivanove poslanice. Poslanica zapravo predstavlja pravo pismo koje pisac upućuje »izabranom gospođi i njezinoj djeci« (2 Iv 1). »Izabrana gospođa« nije nitko drugi nego kršćanska zajednica, a »njezina djeca« su vjernici koji tu zajednicu tvore. Slika je uzeta očito iz Staroga zavjeta. Ezekiel uspoređuje Izrael, sjeverno kraljevstvo, sa starijom sestrom, a Judeju, južno kraljevstvo, s mlađom sestrom (usp. Ez 23), dakle s dvjema gospođama. Vjernici jedne kršćanske zajednice predstavljeni su u odnosu na drugu kršćansku zajednicu kao djeca te gospođe.

Otkrivenje

Knjiga otkrivenja jest posljednja knjiga Novoga zavjeta. Ona spada u književnu vrstu apokaliptičkih knjiga. Opisuje posljednji trijumf Božji i trijumf njegovih vjernika. Pisac želi vjernicima čitaocima knjige poručiti: izdržite u vjeri, svršetak je blizu, Bog će pobijediti i svoje vjerne nagraditi i njihovu prolivenu krv osvetiti. Knjigu je napisao svakako jedan

judeokršćanin i to oko 95. godine za vrijeme cara Domicijana koji je žestoko progonio Crkvu. U piscu je tradicija oduvijek gledala Ivana. U *Otk* pisac opisuje Krista pobjednika kao zaručnika kojega njegova zaručnica — Crkva — nestrpljivo čeka. Ona je predstavljena kao neobično lijepa zaručnica, iskićena sjajnim nakitima i obučena u sunčano-svijetla odijela.

Sud nad bludnicom, majkom bludnica: Otk 17, 1—19, 5. Prije nego Isus počne slaviti konačnu pobjedu — Janjetova svadba (*Otk 19, 6—10*) — mora osuditi i poraziti veliku bludnicu, majku svih bludnica i svih odurnosti zemaljskih (*Otk 17, 5*), ženu pijanu od krvi Isusovih svjedoka (*17, 6*). Tu bludnicu pisac Otkrivenja prikazuje kao ženu što sjedi na skrletnoj zvijeri sa sedam glava i deset rogova (*17, 3*). Naziva je »Veliki Babilon« (*17, 5*). Ta bludnica očito nije ni Jeruzalem, ni Samarija (kao kod *Ez 23*) nego carski grad Rim (usp. *17, 8*) u kojem bijaše usredotočena sva zemaljska vlast, kult cara i poganstvo. Naziva ga »Veliki Babilon« zato što je Rim progonio kršćane kao Babilon nekoć Židove. Onih »sedam glava« sedam je rimskih brežuljaka »na kojima Žena sjedi« (*17, 9*), a i sedam kraljeva, »od kojih su petorica pala, jedan živi, a posljednji još nije došao« (*17, 10*). »Deset rogova« je deset kraljeva »koji još nisu vladali, ali će primiti kraljevsku vlast« (*17, 12*). Žena bludnica — Rim — ratuje zajedno s deset rogova — deset kraljeva — protiv Janjeta. No Janje će Ženu pobijediti, jer Janje je »gospodar gospodara« i »kralj kraljeva« (*17, 14*). Propast Žene, Velikog Babilona, pisac opisuje starozavjetnim biblijskim slikama (usp. *Iz 14, 4—23; 21, 9; Jr 51, 13; Ez 27 i 28; Jr 25, 10; Ez 16, 39*). Dok Bog ništi Ženu, Veliki Babilon (*Otk 18*), dotle spašava svoje izabrane da ne bi postali sudionici Bludničinih grijeha i zala (*18, 4 sl.*). Spasenje Božjeg naroda pisac opisuje kao novi izlazak (*18, 4*), a propast Žene Velikog Babilona kao apokaliptičku propast jednog poganskog grada (*18, 8, 9*). Za njom će tugovati kraljevi zemlje, koji su s njom »provodili blud« (*18, 9*) a sveti — to jest kršćani — veselit će se nad propašću Bludnice (*18, 20*). Poslije uništenja Bludnice mnoštvo u nebesima kliče: »Aleluja! Spasenje, slava i moć pripadaju našem Bogu jer su istiniti i pravedni njegovi sudovi! Jer je osudio veliku Bludnicu, koja pokvari zemlju svojim bludom, i na njoj osveti krv svojih sluga!« (*19, 1—2*).

Janjetova svadba: Otk 19, 6—10. Na koncu povijesti čovječanstva Krist će konačno i zauvijek pobijediti sve koji su mu se kroz vjekove odupirali a oko sebe sabrali sve one koji su mu ostali vjerni, koji su u odnosu prema Bogu ostali »djevice« (*14, 4*) i nisu se predali »bludu«, nisu »bludničili« (*Otk 2, 14; 2, 19—27; 14, 4—5*), to jest nisu vršili kult poganskim bogovima u čast, nisu se opoganili, nisu se od pravoga Boga udaljili. Sabrat će oko sebe mnoštvo ljudi iz svakog naroda i plemena, puka i jezika, obučenih u bijele haljine, s palmama u rukama (mučnici za vjeru) koji nisu svoje haljine okaljali bludom nego su ih naprotiv oprali i obijelili u krvi Janjetovoj (*7, 9—14*). Sabrat će oko sebe sve koji su sačuvali prvu ljubav (*2, 4*) i ostali Kristu do kraja vjerni. Tada će Krist sa svima njima slaviti najavljenju svadbu, mesijansko-eshatološku svadbu, kao svadbu Janjetovu. Tu svadbu opisuje pisac biblijskim

slikama kao svadbu Krista zaručnika i Crkve zaručnice (Okt 19, 6—8). Za tu svadbu zaručnica je dobro opremljena. Krist ju je obukao u sjajne, bijele i blistave haljine. On je svojom krvlju te haljine oprao.

Novi Jeruzalem »opremljen poput zaručnice« za svog muža: Otk 21, 2—27. Velikoj Bludnici — Rimu u kojem su živjeli puci, narodi, jezici i plemena te cvala svjetska trgovina i razvijao se poganski kult — pisac suprotstavlja »Sveti Grad«, »Novi Jeruzalem« koji od Boga silazi s neba »opremljen poput zaručnice koja je nakičena za svoga muža« (21, 2). Opisujući »Novi Jeruzalem« pisac uzima slike iz starozavjetne proročke literature u kojoj je opisano uskrisenje Jeruzalema, zaručnice Jahvine. Već su sz. proroci idealizirali Jeruzalem. Posebno ga idealizira pisac Otkrivenja. U tome se povodi za Ezekielom koji je opisivao obnovu Jeruzalema i hrama u njemu (Ez 40).

Silazak »Novog Jeruzalema« među ljude stavljen je u vezu s novim stvaranjem novog neba i nove zemlje (21, 1—5) kao što je to činio već Tritoizaija (usp. Iz 60, 7—17). Taj »Novi Jeruzalem« slika je nadnaravne stvarnosti. On predstavlja zajedništvo svetih, svih koji su ustrajali u vjernosti prema Bogu, kao vjerna zaručnica svome zaručniku. Temelj tog novog Jeruzalema jest sam Bog koji odsad opet želi stanovati među ljudima (21, 3—4). Taj »Novi Jeruzalem« postaje sada zaručnica Kristova. »Zatim dođe jedan od sedam anđela koji su držali sedam čaša napunjenih sa sedam završenih zala te mi reče: Dođi da ti pokažem zaručnicu, ženu Janjetovu! I prenese me — u duhu — na neku veliku i visoku goru te mi pokazao Sveti grad, Jeruzalem, gdje silazi od Boga s neba sa slavom Božjom u sebi« (21, 9—11). Tako Bog priređuje svome Sinu mesijansku svadbu koja će vječno trajati.

Sve to pisac gleda u proročkoj viziji kao nazočnu stvarnost. Ipak to još nije za svu Crkvu u savršenom smislu sadašnja stvarnost. Još treba čekati! Crkva je ovdje na zemlji u stalnome iščekivanju, u iščekivanju Janjetove svadbe i novog stvaranja nove zemlje i novog neba i uništenja Žene Bludnice. A Crkva je sastavljena i od onih koji su već postigli svoj cilj te okupljeni oko Krista u ljubavi Očevoj slave svadbu. Oni pak koji još na zemlji žive iščekuju trenutak da budu jednom pripušteni na Janjetovu svadbu.

Isus Krist, zaručnik, prolio je kao nevini Jaganjac svoju krv za sve ljude dobre volje. Svima on u duhu govori : »Dođi!« Taj poziv treba čuti i u srcu zadržati i jednako Isusu Kristu reći: »Dođi!«